

Talousneuvos Matti Väisänen:

Muistikuvia Vienan-Karjalasta 1917—22

Osa I

Karjalan elintarvike-toimistoa puuhaamassa

Olen tarkastellut vuosikymmenien aikana muistilokeroihini ja säilytyskansiooni tallettamiani muistikuvia ”korpivaellusmatkaltani”.

Olen seurannut läheltä eversti Malmin ja myöhemmässä vaiheessa jääkärikapteeni Kuisman retkikunnan tuloa Vienan-Karjalaan, sen liikehtimistä ja toimintaa Karjalassa.

Ensi kerran Suomen sisällissodasta sain tietää Suomesta Vienan-Karjalaan paenneilta punasotilailta. Olin silloin viimeisiä viikkoja sotavelvollisuuspalveluksessani Venäjän postissa, Paanajärvellä. Paanajärven kautta kulki päivittäin, useana päivänä perättäin kymmenittäin punasotilaita, jotka menivät Kemiin. Sotilaat usein yöpyivät Paanajärvellä, jolloin paikkakuntaa tuntevana autoin heitä yösjän ja ruuan saamisessa.

Vapauduin 1918 vuoden alussa postipalveluksestani, jolloin oli jo suurin osa kotiutettu sodan aikaisia sotilaita Venäjän armeijasta. Silloin allekirjoittanutkin katsoi ajan sopivaksi jättää posteljoonin ammatti ja lähteä kotiin Kenttijärveä kohti.

Uhtuan maakuntakokous

Karjalan kaikissa karjalankielisissä kunnissa ilmoitettiin, että Uhtualla pidetään Vienan-Karjalaa käsittävä maakuntakokous, jossa käsitellään tärkeitä asioita, mm. jauhojen hankintakysymystä, joka silloin oli hyvin kriittisessä vaiheessa. Venäläinen elintarvetoimisto, joka oli Kemissä, ei karjalaisen mielessä toiminut riittävän tehokkaasti jauhojen hankkimiseksi Karjalan kunnille. Karjalan kuntia uhkasi suorastaan leipäpula-nälkä. Uhtuan kokous kutsuttiin koolle nimenomaan uhkaavan jauhopulan selvittämiseksi.

Retkikunnan tulo salattiin

Uhtuan kokoukseen oli saapunut suuri osanottajajoukko useiden kuntien alueelta. Muistelen, että tässä tilaisuudessa oli myöskin joitakin Karjalan Sivistysseuraan kuuluvia, Suomessa olevia karjalaisia, joiden käsitykseni mukaan piti valmistaa myönteistä mielialaa karjalaisen väestön keskuudessa Malmin retkikuntaa kohtaan, jonka he tiesivät lähiaikoina tulevan rajan yli Karjalaan.

Retkikunnan tulon ilmoittaminen Karjalaan, oli hyvin vaikea tehtävä. Osa karjalaisista oli valmiina vastaanottamaan suomalaisen retkikunnan ystävinä. Mutta hyvin helposti kävi myöskin ilmi se, että retkikunta ei, varsinkaan maailmansodassa olleiden miesten mielestä, ollut läheskään tervetullut. Retkikunnan tulosta Karjalaan ei sanallakaan kukaan maininnut täällä Uhtuan kokouksessa. Oletan kuitenkin niin, että kokouksessa oli sellaisia henkilöitä, jotka tiesivät retkikunnan tulon, mutta syystä tai toisesta eivät katsoneet sopivaksi sitä ilmoittaa. Retkikunta tuli rajan yli noin viikon kuluttua tämän kokouksen jälkeen.

Viljakysymys pääasiana

Maakuntakokouksen tärkeimpänä asiana oli karjalaisen väestön turvaaminen leipäviljalla, jauhoilla. Kokouksessa todettiin, että Kemin kihlakunnan elintarviketoimisto, joka hoiti suuren, venäjänkielisen ja karjalankielisen kihlakunnan leipäviljan hankintoja, oli jättänyt pienemmälle osuudelle karjalaiset kunnat jauhojen saamisesta. Varsinkin kun nyt oli yhä kiristynyt suunta viljan toimituksissa Venäjälläkin, niin oli vielä suurempi mahdollisuus jäädä Karjalan kuntien pienemmälle osalle jauhojen jaossa.

Kokouksessa olevien Karjalan kuntien edustajien mielestä olisi parhain tae leipäviljan saamiseen oman, erillisen elintarvetoimiston perustaminen Karjalan kuntia varten Kemiin. Niinpä täällä maakuntapäivillä sovittiin allekirjoittaneen kanssa, että minä lähdän neuvottelemaan allemainituissa karjalankielisissä kunnissa yhteisen elintarvetoimiston perustamisesta Kemiin Karjalan kuntia varten.

Niinpä minä ryhdyin tuumasta toimeen, hommasin matkaeväiksi Uhtuan, Vuokkiniemen ja Kontokin kuntokokouksien pöytäkirjaotteet, joissa yllämainitut kunnat ilmoittivat kannattavansa yhteisen elintarvetoimiston perustamista Karjalan kuntia varten Kemiin.

Matkan päämääränä oli käydä Jyskyjärven, Paanajärven, Usmanin, Kiestingin, Oulangan ja Kieretin kunnissa elintarvetoimiston perustamisasialla.

Lähdin matkalle Otto-veljeni kanssa meidän hevosella. Saavuttuamme Jyskyjärvelle menin kunnan toimistoon ilmoittamaan millä asialla olin liikkeellä. Kunnanvanhin lähetti heti ”mieronpirttikutsun” kyläläisille. Karjalassa ovat tottuneet tuota kutsua verrattain nopeasti noudattamaan. Niinpä tämä kokous voitiin alkaa jo parin tunnin kuluttua siitä, kun kutsu oli annettu.

Kymmeniä kyläläisiä saapui ”Mieronpirttiin” kuulemaan, mitä asiaa kutsu koski. Selitin heille, että olen Uhtuan, Kontokin ja Vuokkiniemen kuntain valtuuttamana ottamassa yhteyttä Jyskyjärven kuntalaisiin ja sen jälkeen muihin pohjoispuolen Karjalan kuntiin. Uhtuan maakuntakokouksessa pidettiin tarpeellisenä perustaa Kemiin Karjalan kuntia varten oma elintarvetoimisto, joka huolehtisi yksinomaan Karjalan kuntain leipäviljan toimituksista. Kuntalaiset kuultuaan selostukseni matkani tarkoituksesta, päättivät kannattaa selostamaani leipäasiaa ja antaa mukaani pöytäkirjaotteen.

Jyskyjärven välikohtaus

Sovimme kunnan johtajan kanssa, että sillä aikaa, kun käyn majatalossa ruokailemassa, he valmistavat pöytäkirjaotteen, jonka saan sitten mukaani. Tultuani uudestaan kunnantalolle, huomasin, että sinne oli tullut sillä aikaa lisää väkeä ja niissä oli joukko rintamalta palanneita sotilaita, jotka olivat vielä osittain sotilaspuvuissa (suursotahan oli loppunut).

Sotilaspuvuissa olevat miehet puhuivat kiihtyvällä kovaäänisyydellä. He sanoivat tietävänsä, mitä varten ”kenttijärväläinen Matti” on liikkeellä. Hän on suomalaisten ”rasvitsikka” tiedustelija. Samalla neljä miestä käy minuun kiinni ja he veivät minut kokoushuoneen perälle, pitäen lujasti kiinni, aivan niinkuin minulla olisi mahdollisuus karata. Yritin saa-

Matti Väisänen; kuva ilmeisesti 1920-luvun taitteesta.

da suunvuoroa selvittääkseni väärinkäsitystä, mutta se oli turha. Sotilaat, jotka minua pitelivät ja heidän kannattajansa, olivat yllättyneitä omasta kiihkeydestään. He pidättivät minut, mutta eivät tietäneet, mitä pidätetylle olisi tehtävä.

Maltillisimmat sotilaat, samoinkuin muukin yleisö olivat suuresti hämmästyneitä näiden muutamien sotilaiden äkinäisestä mielenpurkauksesta. Kun seurasi pieni hiljaisuus, minä sain sanottua, että pidättäkää minut tahi päästäkää jatkamaan matkaani elintarvetoimiston perustamistehävääni suorittamaan. Ennen kevään tuloa minun olisi ehdittävä käydä neljässä Karjalan pohjoisimmassa kunnassa, jotta näiden toimenpiteiden kautta ehdittäisiin saada ennen kelirikon tuloa jauhoja kesän tarpeiksi.

Jyskyjärvellä oli silloin vielä elossa hyvin terävä-älyinen, Amerikassakin ollut, talonpoika Oleksei (sukunimeä en muista). Hän rupesi selväsanaisesti selittämään, miten vakava tilanne jauhojen saannin kohdalla on, ja että se yhä vaikeamaksi tulee kesään mennessä käymään. Oleksein selitys levästä oli Mieronpirttiväelle selvääkin selvempi. Nyt ilmaisivat kaikki ajatuksensa yhteen ääneen, että Matti on päästettävä matkaan heti ja ilman viivytyksiä. Niinpä tapahtuikin ja mukaani sain kunnan kokouksen pöytäkirjanotteen.

Kunnan pöytäkirjanote mukaan minin Otto-veljeni luo majataloon, jossa hän minua odotteli. Kerroin hänelle, mitä oli kunnantalolla tapahtunut. Enteen matkan jatkamisesta näyttivät kovin synkiltä. Mutta kun muistin sanonnan ”akat tieltä myöstyvät, mutta mies ei milloinkaan”, niin päätin lähteä matkaa jatkamaan.

Matkanteko keskeytyy

Ajettuamme veljeni kanssa hevosella Suopassalmeen päin noin 15 km, tuli vastaamme Kemistä jauhokuormia kuljettavia rahtimiehiä, jotka olivat kaikki tuttuja. He selittivät, että nyt olisi paras kääntyä takaisin, sillä Paanajärven kyläläiset ovat kiihdyksissään siitä, kun ovat saaneet kuulla, että suo-

malainen sotilasjoukko on tullut rajan yli Karjalan puolelle ja että ne vievät täältä viljaa ja karjaa ja mitä irti saavat. Paanajärveläiset kuljettivat viljojaan ja muita tavaroitaan piilopaikkoihin siinä pelossa, että suomalaiset tulevat tänne asti. Tiesivät, että joku suomalainen tiedustelija on viime yön aikana kulkenut tämän kautta Kemiin (ja todella edellisen yön aikana meni retkikuntaan kuuluva kuopiolainen metsänhoitaja neuvottelumielessä Kemiin ja jäi sille tielle).

Noudattaen rahtimiesten kehoitusta palasin heidän mukanaan Jyskyjärvelle. Veljeni jatkoi matkaansa Kemiin. Tulin kylässä tuttuun majataloon, jossa olin useiden vuosien aikana majoittunut. Sain majatalon emännän hereille kello yhden ajoissa yöllä ja pyysin keittämään minulle teetä. Emäntä sanoi, että kyllähän hän keittäisi teetä, mutta arveli että olisi parasta, että lähtisin jo pimeän aikana pois kylästä, ennen kuin sotilaat saavat tietää, että olen tullut takaisin kylään. Sotilaat kävivät illalla myöhään, tarkastivat heinäsarajankin ajatellen, että jos sinä olisit ollut heiniin piiloutuneena.

Tämän uuden mielenkiihkon minua kohtaan oli aiheuttanut Konsta Sallisen tulo Jyskyjärvelle. Hän oli kertonut, että ”suomalainen lahtarikaarti” on tullut Karjalaan ja Miikkulan Matti on tiedustelijana täälläpäin liikkumassa. Sallisen tiedonanto oli samaa jyskyjärveläisten sotilaiden mieliin kuin pistää ”tulua tappuroihin”. Matti-paholainen on saatava kiinni, sanoivat he ja lähtivät haeskelemaan minua.

Lukanniemen kautta kotiin

Kun olin hyvin väsynyt edellisen päivän matkoistani, minin erään hyvän tuttavani oven taakse kolkuttamaan ja pyytämään, että hän lähtisi hevosella viemään minut Lukanniemelle, jonne tulee järvimatkaa noin 5 kilometriä. Tämä hyvä tuttavani sanoi: ”Sinä varmaan tiedät, että tavallisissa oloissa en minä kieltäisi sinulta kyytiä, mutta nyt näyttävät ihmi-

KUHMON KULTTUURIKORNITSA

Akkuna ja ovi Karjalan kulttuuriin

”Ei oo epätieto selvän tiion veästi”, sanoo kuhmolainen sananlasku. Tässä on yksi selkeä lähtökohta Kuhmon Kulttuurikornitsan toiminnalle. Toimintatavoista taas kertoo Vuokkiniemen kuulusta kylästä tallennettu sananparsi: ”Ei puheet puhuen lopu, virret laulaen vähene.”

Mikä sitten on Kuhmon Kulttuurikornitsa; miten se on syntynyt ja mitä tehtäviä sillä on? Kuhmon Kulttuurikornitsa on Kalevalaa ja Neuvosto-Karjalan kulttuuria esittelevä toimintakeskus, jonka toimialueena on koko maa. Kulttuurikornitsalla on kiinteät yhteydet Karjalan ASNT:n kulttuuriviranomaisiin sekä järjestöihin ja se toimii myös Suomen ja Neuvosto-Karjalan välisenä kulttuurivaihtokanavana.

Kulttuurikornitsa avasi ovensa yleisölle Kalevalan päivänä vuonna 1985, mutta tähän vaiheeseen pääsyä edelsi noin viisi vuotta kestänyt pitkäjänteinen valmistelyö.

Kuten monet toimivat ja toteutuneet hankkeet, Kulttuurikornitsakaan ei syntynyt ylhäältäpäin annetulla mahtikäskyllä tai komiteoiden työn tuloksena, vaan hehkevänä ideanpoikasena, joka roihahti tuleen eikä sammunut, vaan paloi ja poltti niin pitkään, kunnes löysi ulospääsytään — muotonsa ja organisaationsa.

Kaikki tapahtui aluksi yksilötasolla. Sellaiset ihmiset kuin Jaakko Rugojev, Nikolai Laine, Ortjo Stepanov, Pauli Rinne, Toivo Haimi, Pekka Mutanen ja Veikko Tikkanen astelivat ensiksi sitä polkua, jonka päähän saatiin Kulttuurikornitsalle koti, josta nyt avautuvat väylät niin Karjalan ASNT:n kulttuuriministeriöön, kirjailijaliittoon, taiteilijaliittoon, säveltäjäliittoon, Petroskoin Suomalaiseen Teatteriin, Karjalan kotiseutumuseoon... kuin Suomen opetusministeriöön, Kalevala-seuraan, Karjalan Sivistysseuraan, Suomen kansanrunousarkistoon..., mutta ennenkaikkea kirjastoihin, luentosaleihin, näyttelyauloihin, kouluihin, teattereihin, konserttisaleihin eri puolille Suomea ja Neuvosto-Karjalaa ihmisten luo.

set villiityneeltä, niin kun eilen huomasit. Nehän tekevät mitä vain.”

Minulla oli sukset mukana ja niinpä minun oli lähdeä hiihtämään Lukanniemeä kohti. Lukanniemessä oli siihen aikaan vain kymmenkunta taloa. Menin tahallani sisälle kommunistimielisimpään taloon; katsoin silloin sen turvallisimmaksi. Pyysin isännän herättämään minut, jos Jyskyjärvestä päin näkyy liikehtimistä. Aamupäivällä lähdin taivaltamaan kotikylääni, Kenttjärveä kohti, jonne Jyskyjärvestä oli matkaa 50 ”venäjän virstaa” eli noin 60 kilometriä. Edellisen päivän väsymyksen vuoksi en katsonut voivani hiihtää kotiin asti, vaan jäin yöksi Pustoisjärven metsäpirtille. Pirtti oli hyväkuntoinen ja lämmin. Sattuipa siellä olla halkojakin, joten sain pirtin lämpimäksi. Yön levättyäni, lähdin hiihtämään kotia kohti.

Kuten ylempänä olen kertonut, matkani tarkoitus oli perustaa Karjalan kuntain elintarvetoimisto Kemiin, mutta se raukesi tähän, Malmin retkikunnan tulon Karjalaan.

(Jatkuu...)

Kun Kulttuurikornitsa sai katon päänsä päälle, sen tehtäviin kuului sananlaskun mukaisesti kerätä tietoja ja aineistoa sekä välittää niitä myös eteenpäin. Koska tehtäväalueet — runonlaulu- ja Kalevala-perinne sekä Neuvosto-Karjalan kulttuuri — ovat laajat, toiminta on pitänyt suunnitella pitkäjänteisesti ja on ollut edettävä vähitellen.

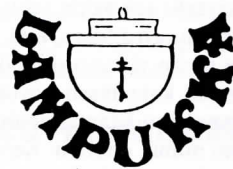
Viiden toimintavuoden on esitelty Neuvosto-Karjalan Kalevala-taidetta, karjalaista käsityötäidettä ja muuta perinnekulttuuria, Karjalan eri kansallisten ryhmien kulttuuria ja eri taiteenalojen tämän päivän saavutuksia.

Toiminta ei siis rajoitu vain Kuhmoon tai Kainuuseen, vaan Kulttuuri-kornitsa on välittänyt taide- ja valokuvanäyttelyitä koko maan alueelle sekä kulttuurivaihtotehtävänsä vuoksi myös Neuvosto-Karjalaan. Kulttuuri-kornitsa on järjestänyt kirjailijoiden ja tutkijoiden luentokierteita sekä Petroskoin Suomalaisen Teatterin ja Nukketeatterin näytelmäkierteita. Suomalaiset ovat voineet myös tutustua folkloreryhmien esityksiin sekä tavata säveltäjiä ja kuvataiteilijoita. Vastaavalla tavalla ovat karjalaiset saaneet Kulttuurikornitsan välityksellä kosketusta suomalaisen kulttuuriin.

Omissa tiloissaan Kulttuurikornitsalla on aina vaihtuva näyttely sekä pysyviä kokoelmia. Kulttuurikornitsan Kalevala-kokoelma käsittää tällä hetkellä yli sata erilaista Kalevalapainosta 25 eri kielellä. Myös Neuvosto-Karjalan kirjallisuuden kokoelma on varsin kattava. Kulttuurikornitsa on saanut Karjalan kulttuurihenkilöiltä ja laitoksilta paljon arvokkaita lahjoituksia, kuten Ortjo Stepanovin ja Dmitri Gusarovin alkuperäiskäsikirjoituksia sekä Vitali Dobrininin, Mihail Jufan, Olavi Juntusen ja Mikko Koppalovin taulut, jotka on sijoitettu julkisiin tiloihin Kuhmoon yleisön nähtäväksi.

Niitty on pellon emä. (Vuokkiniemi)

Alkuvuosina Kulttuurikornitsa toimi vain akkunana Neuvosto-Karjalaan, mutta kun Petroskoihin perustettiin Yleisvenäläisen Kulttuurisäätiön Karjalan Tasavallan osasto, avautui akkunan viereen myös ovi. Kulttuurikornitsan ja Kulttuurisäätiön solmima yhteistyösopimus kulttuurivaihdosta osoit-

00170 HELSINKI 70110 KUOPIO 80100 JOENSUU
Liisankatu 29 Kauppak. 55—57 Siltakatu 18
Puh. 90-135 5024 Puh. 971-112 712 Puh. 973-122 997

**Ortodoksisen kirjallisuuden,
ikonien, kirkollisten tarvikkeitten
ja lahjatavaroiden myynti**